

HITEL-VILÁG-STÁDIUM.

TOHUVABOHU. *)

III.

Már hajnalodik... a háztetőket fehér hósuba borítja és az ucca még csendes, szinte kihalt... nekem pedig nem jön álom a szemeimre. Élet és halál problémáját kell megoldanom Birike kislányom előtt, a látszólag könnyű felelet mázsás súllyal nehezedik a mellemre... mint a keleti mesék bűvös palackja, melyről letörték Salamon pecsétjét és a Dzsinn kiszállt, hogy elborítsa az eget félelmetes alakjával, úgy jártam én is ezzel a könnyedén kimondott ígérettel... igen, most választ kell adnom tiszta lelkiösmerettel!

Mért nincs rend a földön? Mért a roppant nyomorúság a bőség kellős közepén? és a béke szuronyerdővel körülfogva, akár egy veszedelmes fegyenc?

A győztesek a háború utolsó éveiben már csak azzal tudták doppingolni a népeiket, hogy majd „az ellenség busásan kárpótolni fog bennünket a gránátverte mezőkért, feldúlt otthonokért és a tengernyi elhullajtott vércseppért...”

Gazdaságilag szervesen összefüggő területeket daraboltak szét olyan könnyedséggel, mint a szakács a vadhúst. A zsiros falatokat fejedelmi grandezzaival osztogatták a „hű szövetségeseeknek”, akik éhes szájjal, korgó gyomorral, iáradtan álltak körül a pecsenyés tálat... A jó falat azonban a torkukon akadt.

*

A franciák hallani sem akartak revízióról, engedékenységről. Amerika józanodott ki leghamarább a győzelmi katzenjammerből és ráeszmélt, hogy Európa menthetetlenül lezuhan, ha olyan óriási területen, mint Németország, a racionális termelés megakad. Már pedig tőkeképződés nélkül ez nem lett volna lehetséges.

Az Újvilág könnyebb helyzetben is volt, mint európai szövetségesei. A háborúból mindössze kóstolót kapott, a „Bobbyk” zeneszóval, parádésan masiroztak be a vén Európa lángokban álló országaiba, a többit elvégezték a tankok, lángszórók, gázbombák, repülőgépek...

Magyarán szólva, a világháború egyike volt Amerika legnagyobb szabású üzleteinek. Az antant hadseregszállítását busásan honorálták, ipara, mezőgazdasága sohasem remélt arányokban lendült fel és a nép gazdagodott.

Igy hát nem esett nehezére a megértés politikáját hirdetni. Anglia is csatlakozott ehhez a felfogáshoz és így született meg a Hoover-féle moratórium, amellyel valósággal főbe kólintották Franciaországot. A franciák kénytelen-kelletlen beleegyeztek és így Németország egy évre fellélegezhetett: megszábadult tizenkét hónapra a jóvátételi fizetések kötelezettsége alól.

Franciaország azonban bosszút forralt és térdrekényszerítette Amerikát és Angliát.

Tudom, hogy Birike lányom ezt sehogy sem fogja megérteni. Ő már tanult földrajzot, történelmet és ismeri az államok ranglistáját. Amint hallani fogja, hogy Franciaország „legyőzte Amerikát és Angliát”, kérdezni fogja, hogyan lehet ez, hiszen Anglia és Amerika sokkal gazdagabb, hatalmasabb, mint Franciaország.

*

*) V. ö. Széphalom 1931 : 6. sz.

A háború után néhány évvel Németország lázas munkába kezdett. Dolgozott, hogy pótolja az elmulasztottakat, és szállítani tudja azokat a szolgáltatásokat, amelyeket a győztes Franciaország tőle követelt. Mindehhez sok pénz kellett. Pénzzel pedig Németország nem rendelkezett, hiszen jóvátételt is kellett fizetnie és a belső termelésnek pedig fölöslege nem maradt.

Németország a szükséges pénzt kölcsönvette. Onnan, ahol kapta. Angliától és részben Amerikától. Angliának régi politikája érvényesült megint. Mindig az erős vetélytársat kell legyőngíteni! A háború után Németország többé nem volt veszélyes ellenfél. Ezért változtatott Anglia kontinentális politikáján. Védelmébe vette a németeket a franciákkal szemben és igyekezett rajtuk segíteni. Különös örömet okozott, hogy ez a politikum amellet hasznos is volt. Hiszen Németország 8—9, sőt 10% kamatot is fizetett, míg Anglia otthon a pénzt 3—4%-ra sem tudta gyümölcösöztetni, Franciaországtól pedig $1\frac{1}{2}$ —2%-kal annyi pénzt kapott, amennyit csak akart. Anglia a világ bankárja lett.

Igy látták a helyzetet az angolok. De nem így a franciák. Ők tudták, hogy Anglia hibásan sajkkozik. A francia pénzből aztán meseszerű gyorsasággal egész városrészek nőttek ki Berlinben és Németország vidéki nagyvárosaiban. Vasutak, gyárak emelkedtek és ha őszinték akarunk lenni, úgy el kell ismernünk, a francia tőke — bár Anglia szedte az uzsorakamatot — talpraállította Németországot.

Végeredményben tehát, ha ebből a szemszögből nézzük a dolgokat, Németország többet keresett ezekben a háború utáni években, mint a győztes Franciaország. A francia ugyanis fukar, zsugori és igénytelen, Párisban még ma sem ritkáság a villanyvilágítás nélküli, régimódi kényelmetlen bérház, amely nem ismeri a gőzfűtést és a fürdőszoba is luxusszámba megy az ilyen negyedekben.

Amíg Németország dolgozott és új építészeti stílust teremtett, addig Franciaország csak ült a babérain és még csak összehasonlítani sem lehet a két állam fejlődési statisztikáját. Elképzelhető hát Anglia meglepetése, amikor Franciaország egy szép napon felmondta a kölcsönöket. Hiába mondta fel most már ő a németeknek a kölcsönt, a németek nem tudtak fizetni. Hiszen Németország a kölcsönvett tőkéket beépítette és ezeket a tőkéket pénztőkékévé visszaalakítani semmiféle módon nem lehet. De neki vissza kellett fizetnie a francia kölcsönöket, hacsak moratóriumot nem kér, és nem jelenti ki, hogy a váltóit nem tudja beváltani. Ha Anglia ezt teszi, vége világbirodalmi presztízisének. Mindenáron arra kellett tehát törekednie, hogy franciákkal megegyezzen és a franciáktól békés úton halasztást eszközöljön ki.

Franciaország csak ezt várta. Nagylelkűen kijelentette, hogy hajlandó meghosszabbítani az angol kölcsönöket, még csak magasabb kamatot sem kér. Minden maradhat a régiben és az angol váltókat akár tíz évig is prolongálja. Egyetlen feltétele, hogy ezek a váltók úgy mint eddig, ezentúl is h á r o m-h á r o m hónapra szóljanak. Hosszabb időt egyszerre nem engedélyez, mert neki állandóan figyelnie kell nem követ-e Anglia olyan kontinentális politikát, amely megingathatná a franciák bizalmát Anglia iránt. Amíg Anglia ezt nem teszi, a franciák mindig prolongálni fogják az angol váltókat. Otthon csináljon Anglia amúgy akar. Azzal sem törődik Franciaország, mit csinálnak Indiában, Egyiptomban. Csak Európában ne kövessen rossz politikát. Illetve itt ne csináljanak zavart neki, ne kerestezzzék az ő politikájukat. Magyarul mondvá: ne segítsék ki az osztrákokat 60 millió schillinggel, amikor a franciák szándékosan szorították őket sarokba, mert túl sokat kokettáltak a német birodalommal (Anschluss) és ne támogassák a németeket, akiknek még sokáig bizonytalanságban kell maradniok, hogy meg

ne erősödjenek és ne gondoljanak a békekötés revíziójára. Így esett ki Anglia Európa történéseinek irányításából. Nagyjában ugyanez történt Amerikával kapcsolatban is.

Franciaország magára maradt Európa irányításában. A franciák nem tudnak európaiul gondolkodni, ők mindig sovén franciák maradtak és nagyon félnek a németektől. Legyünk igazságosak. A németek sem követtek olyan politikát, amely a megértést szolgálta volna. A kölcsönvett pénzek egy jelentékeny részéből hadihajókat, repülőgépeket építettek, túlenergikusan és nagyon kis tapasztalattal követelték a revíziót és az időnkénti választások mind erősebben bizonyították, hogy a német nép nem mondott le semmiről és ha rajta állana, ismét megkezdődnek az új háború.

A franciák mindezt jól látták. Mivel még szívesebben. *Arra az álláspontra helyezkedtek tehát, hogy a németeknek hídba nyújtanak békejobbot*, annyit úgy sem tudnak nekik adni, hogy azok szívből megbékéljenek.

*

A francia politika tovább gyanúzott. Magyarországot azért és csakis azért kellett így megcsonkítani, hogy minél több jusson azoknak az államoknak, amelyekre Franciaország számít, ha Németország majd megkísérli az ellenállást.

Ime így készül Európában mindenki védelmi háborúra. Mindenki fél a másiktól, és mindenki a régi latin közmondást idézi: „Ha békét akarsz, készülj a háborúra. A fegyveres készülődés átmegegy a gazdasági térre is.

Miután mindenki fél az újabb háborútól, mindenki felkészül arra — gazdaságilag.

Azelőtt is voltak vámok, egyrészt, hogy az államot jövedelemhez juttassák, másrészt, hogy a belső termelést átmenetileg megsegítsék. A mostani vámok azonban egészen más jellegűek. *A mai vámok célja, hogy teljesen kizárják a más országok érucikkét.* A racionális termelés egyezménye teljesen megbukott. Minden kis terület önálló és önellátó akar lenni. Minden kis terület mindennek a termelésére rendezkedik be. Persze, elmaradhatatlanul a termelés ezáltal drágább is, hiszen olyan kis fogyasztó piac áll egy-egy gyár rendelkezésére, amely mellett ennek a gyárnak a termelése nem is lehet racionális. *Olyan a mai Európa gazdasági élete, mint amilyen volt a középkori Európáé.* Csakhogy akkor primitívek voltak az igények, nem volt nemzetközi forgalom és mindegyik állam, ha szerényen is, de megélt önmagában. Mert nem volt sokra szüksége. Ma ez lehetetlen. Minden állam kifelé a legracionálisabb gazdasági politikát folytatja. Semmit sem akar „idegen” földről vásárolni. A londoni polgármester ünnepi talárban fogadta a hajót, amely a dominiumok sajtermékeit hozta. Görögország, hogy a külföldi lisztbehozatalt elkerülje, elrendelte, hogy a kenyérsütésnél szártított mazsolát használjanak. Németországban az állam és társadalom együttes akciója propagálja a rozsot, melyet otthon is lehet termelni.

Egész Európában lángol a harc, vámok drótsövényeivel védekeznek egymás ellen, de ezek a szöges kerítések a saját nyakukra hurkolódtak... Ez a vértelen háború talán még rosszabb a fegyveres szembenállásnál.

Olyan ez, mint egy lidércnyomás...

— Apu! Apu! — fut felém lelkendezve a Birike lányom — és én — bevallom, drukkolok. Most kell majd felelnem a fogas kérdésre... de a kicsike egészen másról beszél, feldúltan, szinte kikelve magából.

— Valami borzasztót láttam ma — meséli könnyes szemekkel — képzeld, egy téren... egy üstöt állították fel; melyben krumpli és hús főtt... a kondér körül sok szegény ember tolongott... két bácsi meg nagy merőkanalakkal osztogatta az ételt... de hiába kiabálták: „türelem, mindenkire sor kerül!” a sok rongyos ember addig nyomakodott, míg a kondért fel nem borították! És az a sok meleg étel szétfolyt a földön...

A kislány szaporán szedi a lélegzetet:

— Mondd Apu, miért tették azt ezek az éhes bácsik? Hisz így egyiknek sem jutott belőle?

Megsímogattam a fejét:

— Mert rosszak az emberek... a gyűlölet erősebb bennük, mint a józan ész... semhogy a másik előbb jusson az ételhez, inkább felborították az üstöt... így legalább a másik bendője is üresen maradt!

Birike szemei tágra nyílnak:

— Inkább éhesen maradnak?

— Igen... így van ez szerte az egész világon. Egy óriási éléskamra körül ülnek az emberek, amit a tudomány, a természet, a föld nyújtott, minden kincs, pecsenye és boldogság megtalálható ebben a kamrában és jutna belőle még a Pici kutyának is bőségesen... de az emberek irigyek... mind maguknak akarják a jó falatokat, hogy a másíknak semmi se jusson... és inkább löport raknak az éléskamra alá és a levegőbe röpítik, csak hogy ne kelljen felebarátaikkal osztzkodniok...

Soha ilyen bánatosnak, szomorúnak és kétségbesettnek nem láttam még a gyermekemet, kicsi Birikém, talán mire nagy lesz, másként lesz ez és az emberek szívéből eltűnik az a nagy gyűlölködés, amely ma uralkodik rajtuk.

(Budapest.)

Dános Árpád.